

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 806 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 7-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Цифровизация социально-трудовых отношений: вызовы и перспективы для работников	18
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan soliq to'lovchi yuridik shaxslarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish masalalari.....	26
To'xtaboyev Nuriddin Isomiddin o'g'li	
Ecotourism in Protected Areas: A Literature Review.....	32
Ismoilova Maftuna Mamat qizi	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari.....	38
Primova Shaxlo Jumayevna	
Statistik baholash va ekonometrik modellashtirish orqali biznes rivojlanish tendensiyalarini samaradorligini baholash.....	43
Xabibullayev Ibrohim, Saidova Marhabo Xabibullo qizi	
Tijorat banklarida xususiy kapital hisobi va auditini takomillashtirish	52
Qodirova Zilola Maxmud qizi	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'muriyatchiligining ilg'or xorij tajribasi.....	57
Erkayev Nodir Xudayberdiyevich	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari.....	71
Madraximova Zulfiya Nurmatovna, Ishankulova Komila Kurbanovna, Ortiqboeva Aziza Xolmurza qizi, Omonkulova Ro'zigul Akmaljon qizi	
Challenges and opportunities in implementing green economy indicators in uzbekistan's industrial sector under the fourth industrial revolution.....	76
Shodmonov Ruslan Golib ugli, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Rivojlangan mamlakatlarga ishchi kuchi oqimi va O'zbekiston mehnat bozoridagi o'zgarishlar.....	89
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	95
Yuldashboyev Azizulloh Bunyodbek o'g'li, Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich	
"Ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni samarali rejalashtirish va boshqarish"	101
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T.	
Enhancing utilization and minimization of renewable energy systems in uzbekistan	105
To'irova Hamida Umedovna	
Tijorat banklari daromadini oshirishda aholining savodxonligi va xulq atvorining roli	114
Shakhlo Davirova	
2020–2024-yillarda o'zbekistondagi iqtisodiy o'sish dinamikasi	120
Akbarov Nodir, Ibodullayev Navro'zbek	
O'zbekistonda xalqaro moliyaviy institutlarning yashil moliyalashtirish jarayonidagi roli va strategik yo'nalishlari	125
Gulmira Axmadjonova Xabibulla qizi	
Sug'urta tizimiga raqamli texnologiyalarning ta'siri	133
Uzaqova Kamola Bexzodovna, Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li	
Improving payment services practices in commercial banks: strategies for efficiency and security.....	138
Mamayusuf Abdusamatov	
Jahon moliya tizimi: asosiy tendensiyalar va rivojlanishning innovasion yo'nalishlari	143
Ataniyazov Jasurbek Xamidovich	
Повышение конкурентоспособности экологического туризма Узбекистана путём развития всесезонных горных туристических центров.....	150
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar tashqi iqtisodiy faoliyatida valyuta operatsiyalarini takomillashtirish	157
Safarov Alisher Ibrohim o'g'li	

Oliy ta'lim tizimini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida baholashning kompleks metodologiyasi.....	163
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi	
Ko'chmas mulkni boshqarish samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari	167
Mirdjalilova Dildora Shuxratovna	
Xizmatlar sohasini rivojlantirishda kichik biznesning ahamiyati va uning innovatsion rivojlantirishdagi muhim xususiyatlari	173
Ulasova Oygul Baxtiyorovna	
Результаты долгосрочного прогнозирования и стратегического анализа эффективной организации современного управления жилищным фондом.....	178
Бердиева Дилфуза Ахатовна	
Improving long-term assets accounting and auditing	184
Gulboy Yusupov	
Davlat budjeti va xususiy sektor ishtirokida oliy ta'limni moliyalashtirishning optimal modeli.....	189
Bozorov Alisher Ro'zimurodovich	
Xufyona iqtisodiyotni qisqartirishda soliq islohotlari va raqamli texnologiyalar: O'zbekiston tajribasi va xalqaro yondashuvlar.....	193
Choriev Makhmayokub, Karimov Mamurbek, Xamrayev Olimjon, Urazov Mansur	
Bank aksiyalarining bozordagi narx dinamikasi va unga ta'sir etuvchi omillar	200
Nomozov Samandar Shuxrat o'g'li	
Sanoatda rivojlanish kafolati: moliyaviy boshqaruvni raqamli transformatsiya orqali avtomatlashtirish.....	206
To'qlijev Abdirauf Bahodir o'g'li	
Inson kapitalini rivojlantirishning jamiyat farovonligi, aholi daromadlariga ta'siri.....	214
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Анализ конкурентной среды: методология, примеры и этапы процесса.....	219
Садикова Раъно Абдуллаевна	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarning nazariy asoslari va ular bilan ishlash mexanizmining zaruriyati	225
Salixova G.J	
Iqtisodiyotda energiya xavfsizligiga erishishning xorij tajribasi.....	230
Samandarov Og'abek Alisher o'g'li	
Measuring methodologies of influence of the esg factors	235
Tolipova Feruza Alisherovna	
Совершенствование налогового администрирования в условиях экологически устойчивого развития.....	240
Омонов Отажон Журакулович	
Moliyaviy vositalar asosida erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish strategiyasini takomillashtirish	249
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Методологические аспекты внедрения управленческого учета в университетах Узбекистана.....	253
Каршиева Мохинур Олим кизи	
Budjet tashkilotlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini takomillashtirish (tibbiyot muassasalari misolida)	257
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
Умные города как фактор экономического развития.....	261
Нозима Кахрамоновна Хакбердиева	
Перспективы зеленого фактора экономического роста в Республики Узбекистан.....	266
Исламова Насиба Улугбек кизи, Абдурашидов Отабек Улугбекович, Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
Qurilish korxonalarida sifat menejmentini joriy qilish mexanizmlarini takomillashtirish	270
Ergashev O'tkir, Saidov Mash'al Samadovich	
Xorazm viloyatida eksportni rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlar va ularni baholash.....	275
Fozil Xolmurotov	
Maishiy xizmatlar sohasini davlat tomonidan tartibga solishning nazariy jihatlarini.....	282
Quliyev Begimqul Melikovich	

O'zbekiston hududlarida chakana kreditlashning o'sishi.....	289
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Empowering uzbekistan's grain enterprises: innovative strategies for sustainable growth and operational efficiency.....	292
Kurbanova Dildora Abdurakhmanovna	
Kapital investitsiyalarga doir axborotlarni xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda aks ettirish uslubiyatini takomillashtirish	298
Boronov Bobur Farxodovich, Muxammadiev Zarrux Umarovich	
To'qimachilik korxonalarining yashil iqtisodiyotga o'tishi va yengil sanoat korxonalarini muqobil energiyadan samarali foydalanish yo'llari	303
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna, Jalolova Aziza Jalol qizi	
Research on the effects of interest rate, inflation rate and gross domestic product (GDP) on the level of foreign direct investment (FDI) inflows (evidence from Uzbekistan).....	307
Azimov Shakhzod	
Organik mahsulotlar eksportini rag'batlantirishda maqsadli bozorlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalari.....	314
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
Korxona iqtisodini barqarorligini ta'minlash masalalari.....	319
Abdullayev Maqsud Abdumaxmudovich	
Внедрение инновационных методов управления человеческих ресурсов в строительных компаниях.....	323
Джураева Гузаль Шавкатовна	
Sug'urta zararlarini baholashda sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari	328
Shoraximova Zilola Nasirdjonovna	
O'zbekiston Respublikasi mahalliy budjet tizimini moliyalashtirish masalalari	332
Qo'ldoshev Diyor O'rol o'g'li	
Raqamli texnologiyalar asosida raqamli ekotizimlar va ularning biznes-jarayonlarga ta'sirini aniqlashga ilmiy qarashlar tahlili	336
Suvanova Dilnoza Dilmurod qizi	
Innovatsion salohiyatni oshirish asosida qurilish materiallari sanoati korxonalarining boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish	342
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna	
Aholi turmush darajasini dinamik kontekstli normallashtirish va moslashuvchan vaznlar usuli orqali baholash	352
Xolto'rayev Islom Ilhomovich, Ollokulova Feruza Mansurovna	
O'zbekiston Respublikasida xufiyona iqtisodiyotini qisqartirish va mamlakat rivojlanishiga uning ta'siri.....	358
Baxtiyorov Sherali Muzaffarovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini aholi tomonidan xarid qilish va kompensatsiya ajratish jarayonlarini raqamlashtirish hamda tizimlar integratsiyasi istiqbollari.....	362
Ochilov Abdujabbor Akramovich	
O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirishda chet el tajribasining afzalliklari.....	369
Raxmatullayeva Shaxnoza Xamidovna, Akbarova Iroda Samatovna	
Qurilishda loyiha boshqaruvi konsepsiyasining mazmuni	375
Pulatov Shaxron Axmedovich	
Loyiha budjeti va uning ijrosini ta'minlash masalalari.....	379
Murodova Mohigul Chori qizi, Xamidov Odil Davurovich	
Qishloq xo'jaligidagi chorvachilik tarmog'ining iqtisodiy faoliyatini o'rta muddatli statistik prognozlarini tuzish (Andijon viloyati misolida).....	390
Iskandarov Davlatbek Xursanbekovich, Urishev Baxtiyor Abdusamatovich, Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
Innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini baholash va rivojlantirish yo'llari.....	397
Qurbonov Tolmasjon Namoz o'g'li, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li, Holmirzayeva Gulruh Akbarovna	
Fond bozorida kompaniyaning investitsion jozibadorligini baholash uslubiyoti	403
Yulduz Usmanova	
Jahon bozoriga kirishda elektron bozorlarning ahamiyati	411
Hamroyeva Umda	

Comparative statistical analysis of foreign trade indicators of the Republic of Uzbekistan	415
Abdujalilova Bibisora Bakhodir kizi	
Yaxshi korporativ boshqaruv orqali aksiyadorlik jamiyatlarining kapital qiymatini oshirish: metodologik yondashuv.....	423
Urinov Bobur Nasilloevich	
JAS – barqaror qishloq xo'jaligini rivojlantirishning yapon modeli vositasi	423
Baynazarov Elmurod Erkinovich	
Xususiy banklarning depozit operatsiyalarini mustahkamlash yo'llari	435
Olimov Abror Axadjon o'g'li	
The impact of digital financial technologies on the financial system.....	439
Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li, Pardayev Olim Mamayunosovich	
Korxona eksport salohiyatini oshirishning "yashil" marketing mexanizmi	443
To'rayev Shohrux Halimovich	
O'zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishda turistik oqim mavsumiyligini boshqarish yo'llari	448
Fayazov Muxiddin Sobirovich	
Sanoat korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish bo'yicha xalqaro tendensiyalar	453
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Ayollar tadbirkorligining tarixi: O'zbekiston va dunyo bo'yicha rivojlanishi.....	459
Burxanova Sabo Tulanovna	
Qimmatli qog'ozlar bozorida investorlar risklarini pasaytirishni takomillashtirish yo'llari.....	466
Xalilov Umid Ishtemirovich	
Korxona moliyaviy ko'rsatkichlari tahliliga fundamental yondashuv.....	470
Dilshodjon O'rinov, Sanobar Ismoilova	
Iqtisodiy o'zgarishlar davrida korxonalar moliyaviy barqarorligining ta'minlanishi omil va mezonlari	475
Xolbekova Dilobarxon Rasuljon qizi	
Cash accounting as a tool of financial discipline and transparency in the public sector.....	481
Marqaboyev Sardorbek Abdusalomovich, Annayev Abdurasul Abdurashidovich	
Пути совершенствования практике финансирования социального предпринимательства.....	486
И.Ж.Исаков	
O'zbekistonda an'anaviy resurslar va qayta ishlanadigan energiya manbalarini rivojlantirish imkoniyatlaridan unumli foydalanish	490
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich, Kaxramanova Sevdal Shamsiddin qizi	
Ijtimoiy salohiyat – hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishning boshqaruv obyekti sifatida.....	497
Erkayeva Gulbahor Panjiyevna, Zoirov G'olibjon Toshtemir o'g'li	
Xorazm oziq-ovqat bozorida mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirishda marketing faoliyatlarini baholash usullari	503
Abdikarimova Zilola Baxramovna	
Переход к зелёной энергетике узбекистана как возможность достижения устойчивого экономического роста.....	508
Бай Жин Хуан (Bai Jin xuan)	
Изучение условий финансирования проектов международными банками развития	513
Жалилова Барнохон Суръатжонова	
O'zbekiston respublikasi budjet jarayonida budjetlarning ochiqqligi va jamoatchilik ishtirokini oshirish.....	517
Shodmonqulov Temurbek Ulug'bek o'g'li	
Chiqib ketayotgan aktivlarni hisobga olish va baholash masalalari	522
Kuziyeva Dinora Bahodirovna	
Asosiy kapitalga investitsiyalarning iqtisodiy o'sishga ta'siri.....	528
Qo'shbaqov Aybek Shovqiyevich	
Changes in employee benefits and human resource management in accounting system of the Republic of Uzbekistan	535
Ravshanbekov Lazizbek Tolibjon o'g'li, Toshpulatova Munisabonu	

Iqtisodiyot tarmoqlarida suv iste'molini boshqaruvining raqamlashtirish tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish istiqbollari.....	541
Karimov Anvarjon Muqumjonovich	
Теоретические аспекты налогообложения доходов физических лиц на основе всеобщего декларирования	547
Усманова Мухлиса Сагдуллаевна	
Bank tizimini raqamlashtirish va uning bank barqarorligiga ta'siri.....	555
Sayfullayev Jamshidjon Xabibjanovich	
Kambag'allikni qisqartirish va aholi bandligini ta'minlashda tadbirkorlik faoliyatining o'rni	560
Saparov Ismat Chorshanbiyevich	
Innovatsion korxonalarda xarajatlar hisobining zamonaviy usullari	565
Turayev Og'abek Kaxramonovich, Ochilov Shavkat Toshmamatovich	
Дополнительные услуги в индустрии гостеприимства как эффективный инструмент продвижения бренда предприятия	570
А.И. Лесников, Д.В. Мамаева	
Преимущества и вызовы перехода на зелёную экономику	580
Умарова Гузал Гайратовна, Лапасова Камола Фарход кизи	
Yashil iqtisodiyot sharoitida hududlarda ishlab chiqarish korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish	586
Ibrogimov Sherzodbek Xalimjon o'g'li, Djurayeva Maxliyoxon Xayrullayevna	
Yashil iqtisodiy o'sishni ta'minlashda bevosita soliqlar rolini oshirish masalalari	591
Abdullayev Dilmurod Aliyar o'g'li	
The main directions for improving innovative activities in agriculture	598
Aytmuratova Miyrigul Zhalgasovna	
Klaster tizimi orqali O'zbekistonda qishloq xo'jaligining iqtisodiy o'sishi	605
Xaydarov Sardor Komil o'g'li	
Inklyuziv ta'lim: adolatli va teng jamiyat sari	610
Muxamedjanova Dilshodxon Muzaffarovna	
Yashil iqtisodiyot: muammo va yechimlar	615
Boymatov Xoliyor Qurbonovich	
Issues of using foreign loans in the development of the transport system in the Republic of Uzbekistan	621
Alimov Ilhomjon Ikromovich	
Проблемы и резервы развития пищевой промышленности в экспортном направлении.....	628
Ўролова Севара Бехзод кизи	
Оценка степени риска инновационной деятельности	634
Алиева Эльнара Аметовна	
Yashil innovatsiyalar, ularning turlari va omillari.....	638
Maxkamova Sayyora Shokirovna	
Qishloq xo'jaligida transport tizimidan samarali foydalanishning nazariy asoslari.....	641
Turdiyeva Irodaxon Ismoil qizi	
Soliq ma'murchiligida nazorat funksiyasi va unda kameral soliq tekshiruvi hamda takomillashtirish yo'llari.....	648
Hujamuradov Abrorbek Ro'zimurat o'g'li	
Sanoat korxonalarida xarajatlarni mahsulot tannarxiga taqsimlash metodologiyasini takomillashtirish istiqbollari	653
Safarov Javohir Ismoilovich	
Moliyaviy hisobotlarni shakllantirishda milliy standartlarni xalqaro standartlarga uyg'unlashtirish masalalari	659
G'aniyev Zafar Usanovich	
Ta'lim kreditini moliyalashtirish jamg'armasi faoliyati.....	666
Adilov Zuxriddin Marip o'g'li	
Tibbiyot muassasalarining moliyaviy ta'minoti va resurslardan foydalanish mexanizmlariga ta'sir qiluvchi omillar	670
Elmurodov G'ayratjon Abdumurodovich	
Tourism finance for sustainability: investing in green futures	674
Tashpulatov Sadriddin Sayfulloevich	

Ta'lim jarayonlarini boshqarishda mobil texnologiyalar	681
Esonova Mohiraxon Sodiqjon qizi, Ovxunov Iqboljon Abdunabiyevich, Sherzodbek Nabiyev Nurmuhammad o'g'li	
Banklarda risklarni nazorat qilishning amaliyoti	686
Jumanazarov Muzaffar Jumanazar o'g'li	
Налоговые реформы в Узбекистане: вызовы, достижения и перспективы	692
Садиков Искандар Гайратович, Буранова Лола Вахобовна	
Turizm xizmatlari samaradorligini baholash usullari va vositalari tahlili	704
Jiyanov Uktam Panjiyevich	
Korxona va tashkilotlarda xodimlarni boshqarish strategiyasi	712
Raxmonova Feruza Musakulovna	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti direktorlarini menejerlik faoliyatiga tayyorlashning ahamiyati	716
Dusmaxamedov Abduljalil Abdusabirovich	
Davlat korxonasini xo'jalik jamiyatiga o'zgartirishning foydali jihatlari	720
Z.D. Sanjarov	
The role and main types of agricultural tourism in Uzbekistan	724
M.Xolmuratova, G.N.Tojiyeva	
Цифровые технологии как драйвер повышения эффективности банковского маркетинга	727
Кахрамонов Хуршиджон Шухрат угли, Маннабова Хулкар Фарход кизи	
Потребительская стоимость товаров в условиях экономики Узбекистана	735
Мусаева Шоира Азимовна	
Valyuta risklarini boshqarishda metching siyosatining ahamiyatini oshirish	739
Yahuyayev Ziyodilla Lutfullayevich	
Yangi o'zbekiston iqtisodiyotida xususiy tadbirkorlikning roli va ahamiyati	744
Azimova Shoxista Salohiddinovna	
Improving the methodology for assessing the financial stability of banks	750
Sharipova N.H.	
Инструменты стратегического планирования и прогнозирования в управлении ООО "МТЕ ТЕХНИК": оценка и повышение финансовой стабильности	757
Нишоновна Муниса Одилжон кизи	
Актуальные вопросы налоговой политики	763
Бердыева Угулой Абдурахмоновна	
Ilm-fanni moliyalashtirish va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi	768
Ramazonov Javohir Bekzod o'g'li	
Jizzax viloyatida ekologik, rekreatsiya turizmlarini rivojlantirishning iqtisodiy samaradorligini baholash va uni prognozlashtirish	773
G'apparov Azim Qayumovich	
Qashqadaryo viloyatida ekologik va yashil texnologiyalarga kiritilayotgan investitsiyalar	781
Meylikov Fazliddin Abduhalim o'g'li, Buriyev Shaxbos Baxtiyorovich	
Biznes subyektlari auditida soddalashtirilgan moliyaviy hisobot tayyorlash usulini qo'llash xususiyatlari	786
Tajekeev Ziyatdin Kobeysinovich	
Biznes jarayonlarni modellashtirishning nazariy asoslari	791
Mullajonova (Matchanova) Shaxsanam Taxiromova	
Raqamli xizmatlar bozori: elektron tijorat orqali xizmat ko'rsatishning yangi bosqichlari	796
Maxammadaliyeva Muslimaxon Sherali Qizi	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati va uni barqarorlashtirishning ahamiyati	800
Musurmankulova Gulchehra Isabekovna	

“YASHIL IQTISODIYOT”GA O‘TISH ZARURIYATI VA UNI BARQARORLASHTIRISHNING AHAMIYATI

Musurmankulova Gulchehra Isabekovna

Toshkent amaliy fanlar universiteti

“Tarmoqlar iqtisodiyoti va buxgalteriyasi”

kafedrası katta o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada mamlakatimizda “yashil iqtisodiyot”ga o‘tish zarurati, uning ahamiyati, hozirgi holati va mavjud tahliliy yo‘nalishlari yoritib o‘tilgan. Shu bilan birga, O‘zbekistonda “yashil iqtisodiyot”ni yanada barqarorlashtirish masalalari va ushbu yo‘nalishning dolzarbligi haqida batafsil to‘xtalib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: barqarorlashtirish, “yashil iqtisodiyot”, tabiiy resurslar, an’anaviy iqtisodiyot, cheklanganlik.

Abstract: This scientific article explores the necessity of transitioning to a “green economy” in our country, emphasizing its importance, current state, and analytical aspects. Particular attention is given to the detailed discussion of the “green economy” in our national context, its further stabilization, and implementation strategies.

Key words: stabilization, “green economy”, natural resources, traditional economy, limitation.

Аннотация: В данной научной статье освещаются необходимость перехода к «зелёной экономике» в нашей стране, её значимость, текущее состояние и основные направления анализа. Особое внимание уделено вопросам дальнейшей стабилизации «зелёной экономики» и её роли в устойчивом развитии.

Ключевые слова: стабилизация, «зелёная экономика», природные ресурсы, традиционная экономика, ограниченность.

KIRISH

Bugungi kunda “yashil iqtisodiyot” atamasi nafaqat terminologik tushuncha, balki ko‘p qirrali va keng qamrovli ilmiy-amaliy konsepsiyani anglatadi. Bu konsepsiya resurslardan samarali foydalanish, ekologik barqarorlikni ta‘minlash, atrof-muhit iqtisodiyotini rivojlantirish, “yashil” siyosat yuritish, global iqtisodiy munosabatlarning yangi modelini shakllantirish, iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va innovatsion yondashuvlarga asoslangan rivojlanishni o‘z ichiga oladi. “Yashil iqtisodiyot” o‘zining shakllanish jarayoni, tarixiy bosqichlari va nazariy asoslari bilan zamonaviy iqtisodiy tafakkurning ajralmas qismiga aylangan.

Tabiiy resurslarning cheklanganligi va ularni to‘liq qayta tiklab bo‘lmasligi bilan bog‘liq ekologik muammolar insoniyat faoliyatining barcha yo‘nalishlariga, ayniqsa, iqtisodiy faoliyatga jiddiy ta‘sir ko‘rsatgan. Bu holat XX asrning 60–70-yillaridan boshlab ilmiy doiralarda keng muhokama qilina boshladi. Aynan shu davrda iqtisodiy adabiyotlarda yangi ilmiy yo‘nalish – “atrof-muhit iqtisodiyoti” shakllandi. Bu yo‘nalishda iqtisodiy faoliyatning ekologik oqibatlari tashqi samara – eksternal effektlar sifatida ko‘rib chiqila boshladi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, ekologik muammolarni iqtisodiy munosabatlar tizimida hal etish va ular asosida xalqaro mexanizmlarni ishlab chiqish zarur deb topildi. Masalan, issiqxona gazlarini chiqindilari bilan bog‘liq savdo tizimining yaratilishi shunday mexanizmlardan biri sifatida ko‘riladi.

Keyinchalik, 1980–1990-yillarda atrof-muhit muammolarini faqat iqtisodiy mexanizmlar orqali hal qilish yetarli emasligi ayon bo‘lib, ushbu muammolarga fanlararo – ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik yondashuv zarurligi ta‘kidlandi. Shu asosda “ekologik iqtisodiyot” (ecological economics) tushunchasi yuzaga chiqdi. Bu yondashuv yagona metodologik asosda uch sohani – iqtisod, jamiyat va tabiatni birlashtirishga harakat qildi. Ammo bu jarayonda bir qator muammolar va qarama-qarshiliklar yuzaga keldi, jumladan, ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlik bilan ekologik barqarorlik o‘rtasidagi muvozanatni ta‘minlash dolzarb masalaga aylandi.

Shunga qaramay, ekologik yondashuvlar barqaror rivojlanish tamoyillari bilan bevosita bog‘liqligi sababli, jamoatchilik orasida ham, siyosiy qarorlar darajasida ham keng qo‘llanila boshladi. Bu holat ekologik iqtisodiyotda ilgari surilgan tamoyillarning real iqtisodiy siyosatga singdirilishi orqali amalga oshdi. Aynan shu asosda “yashil iqtisodiyot” tushunchasi shakllana boshladi va ilk bor 1989-yilda Buyuk Britaniya hukumati buyurtmasi asosida yetakchi iqtisodchilar tomonidan ishlab chiqilgan “Yashil iqtisodiyot”ni rivojlantirish bo‘yicha hisobotda rasman ishlatildi.

Atrof-muhit iqtisodiyoti va ekologik iqtisodiyotdan farqli o'laroq, "yashil iqtisodiyot" ko'proq amaliy, real sektor bilan bevosita bog'liq tusga ega. U tor doiradagi nazariy yondashuv emas, balki konkret sohalar – energetika, qishloq xo'jaligi, innovatsiyalar, transport va boshqa tarmoqlar bo'yicha ekologik barqarorlikka asoslangan faoliyatni anglatadi. Buni "green economy" atamasida ishlatilgan "economy" – ya'ni real iqtisodiy faoliyatga doir tushunchaning o'zi tasdiqlaydi. Demakki, yashil iqtisodiyot atamasi ortida nafaqat ilmiy nazariya, balki uni real sektor orqali amaliyotga tadbqiq etish istagi mujassam.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati va uni barqarorlashtirish masalasi zamonaviy iqtisodiy fikrning markazida turibdi. Bu yo'nalishda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar ekologik barqarorlik, iqtisodiy samaradorlik va ijtimoiy adolatni uyg'unlashtirishga qaratilgan yangi yondashuvlar bilan ajralib turadi.

"Yashil iqtisodiyot" tushunchasi dastlab BMTning Atrof-muhit va taraqqiyot bo'yicha 1992-yildagi Rio-de-Janeyro konferensiyasi doirasida ilmiy va siyosiy muhitga joriy etilgan bo'lib, keyinchalik 2008-yilda Global Yashil O'sish Institutining tashkil topishi bilan yanada tizimlashtirildi. Bunday model resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilarni minimallashtirish va iqtisodiy faoliyatning tabiiy muhitga zarar yetkazmasligi tamoyillariga asoslanadi.

Mashhur iqtisodchi Muhammad Yunus o'z asarlarida yashil iqtisodiyotni ijtimoiy tadbirkorlik bilan bog'laydi, ya'ni atrof-muhitga zarar yetkazmasdan daromad olish yo'llarini ishlab chiqish orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlash mumkinligini isbotlagan. Jeffrey Sachs esa ekologik barqarorlikni ta'minlashda milliy strategiyalar va xalqaro hamkorlik muhimligini ta'kidlab, yashil texnologiyalarni joriy etish davlat siyosatining ajralmas qismiga aylanishi lozimligini ko'rsatgan.

Yevropa Ittifoqi tajribasiga murojaat qilsak, iqtisodchi Mariana Mazzucato "Davlat – innovatsiyalar dvigateli" nomli ishida ekologik innovatsiyalarni rivojlantirishda davlat faolligi, soliq imtiyozlari va strategik investitsiyalar muhim o'rin tutishini qayd etadi. Mazzucato fikricha, yashil o'sish iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishda asosiy vositalardan biri bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekiston kontekstida esa iqtisodchi O'.X. Xudoyberganov va M.Usmonov tomonidan olib borilgan tadqiqotlar iqtisodiyotning "yashillashtirilishi" resurslardan samarali foydalanish va eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirishga xizmat qilishini ko'rsatgan. Jumladan, quyosh, shamol va biomassa kabi qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish orqali mamlakat energetik mustaqilligiga erishish va ekologik xavfsizlikni oshirish mumkinligi isbotlangan.

Xitoy tajribasini o'rgangan olimlardan Ma Jun esa sanoat siyosatini ekologik mezonlar asosida yo'naltirish, ekologik soliq va kredit mexanizmlaridan foydalanish orqali yashil iqtisodiyotni barqarorlashtirish mumkinligini qayd etgan. U Xitoydagi "Yashil kredit siyosati" orqali korxonalarni atrof-muhitga nisbatan javobgarlikka undash natijasida havoni ifloslantiruvchi ishlab chiqarish hajmi keskin kamayganini tahlil qilgan.

Shuningdek, Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar yashil iqtisodiyot bandlik yaratish, ayniqsa, qishloq joylarida ijtimoiy tenglikni kuchaytirish imkonini berishini isbotlaydi. XMT hisobotlarida qayd etilishicha, yashil o'sish strategiyalari orqali dunyo bo'yicha millionlab yangi ish o'rinlari yaratilishi mumkin.

Yuqoridagi adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyot nafaqat ekologik muvozanatni tiklash, balki iqtisodiy taraqqiyotning uzoq muddatli kafolati sifatida ham ko'rilmogda. Bu esa O'zbekiston kabi rivojlanayotgan davlatlar uchun ayniqsa muhim, chunki resurslardan oqilona foydalanish, eksport salohiyatini oshirish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash milliy raqobatbardoshlikni oshirishda muhim omildir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu ilmiy maqolaga oid, aniqrog'i, "yashil iqtisodiyot" bilan bog'liq adabiyotlarni batafsil o'rganish va hozirgi holatini chuqur tahlil qilish zarurati uning nazariy asoslarini belgilashga xizmat qiladi. Bu orqali ushbu yo'nalishning iqtisodiy subyektlar o'rtasida ahamiyatini keng ommalashtirish mumkin bo'ladi. Aynan shu nuqtayi nazardan, yashil iqtisodiyotning bosh vazifasi sifatida jamiyatda ekologik toza ishlab chiqarishning zarurligi va ahamiyati to'g'risidagi dunyoqarashni shakllantirish hamda tegishli takliflar ilgari surish hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Zamonaviy jamiyatda tabiat resurslaridan foydalanishga bo'lgan yondashuv tobora o'zgarib bormogda. Ayniqsa, tabiiy resurslarni rekreatsion maqsadlarda va ilmiy tadqiqotlar uchun saqlab qolish zaruriyati tobora dolzarb tus olmogda. Bu esa ekologik mas'uliyatga asoslangan va kelajak avlodlar manfaatini ko'zlovchi ilmiy konsepsiyalarning shakllanishiga zamin yaratdi. Ushbu konsepsiyalarni real hayotga tatbiq etish esa barqaror rivojlanish tamoyillariga amal qilish orqali amalga oshirilishi lozim.

Barqaror rivojlanish – bu bugungi avlod ehtiyojlarini to'liq ta'minlagan holda, kelajak avlodlarning ham resurslardan foydalanish imkoniyatlarini xavf ostiga qo'ymasdan olib boriladigan taraqqiyot modelidir. Bu model o'z mohiyatida "ijtimoiy-iqtisodiy-ekologik" uchlik o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlashga qaratilgan bo'lib, bu omillar o'zaro bir-birini to'ldirib, sinergetik natijaga olib keladi.

Mazkur konsepsiyada iqtisodiy yondashuv cheklangan resurslardan samarali va oqilona foydalanishni o'z ichiga oladi. Ijtimoiy yondashuv ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, madaniy xilma-xillikni saqlash va ijtimoiy adolatni qaror toptirishga qaratilgan. Ekologik yondashuv esa tabiiy muhitning muvozanatini saqlash, ekotizimlarning barqaror faoliyat yuritishini kafolatlashga xizmat qiladi.

Barqaror rivojlanish nazariyasining iqtisodiy asoslari Ye.R. Lindal va J.R. Xiks tomonidan ishlab chiqilgan g'oyalarga tayanadi. Ularning yalpi daromadlarning maksimal oqimi haqidagi konsepsiyasiga ko'ra, iqtisodiy daromadlar shunday shakllanishi lozimki, bu jarayonda kapital zaxiralari saqlanib qolishi kerak. Ya'ni, iqtisodiy faoliyatda resurslar tejab-tergab ishlatilishi, ekologik xavfsiz texnologiyalar tatbiq etilishi, chiqindilar miqdori minimallashtirilishi va ekologik toza mahsulotlar yaratishga intilish asosiy shart sifatida ilgari suriladi.

Shunday qilib, barqaror rivojlanish konsepsiyasi faqat ekologik xavfsizlikni emas, balki uzoq muddatli iqtisodiy samaradorlik va ijtimoiy barqarorlikni ham o'z ichiga olgan holistik yondashuvni nazarda tutadi.

Barqaror rivojlanish konsepsiyasida eng muhim va muhokamali masalalardan biri – aynan qaysi turdagi kapital (jismoniy, tabiiy yoki inson kapitali) saqlanib qolishi lozimligi, ushbu kapital turlarining o'zaro o'rinbosarlik darajasi va ekologik resurslar kabi aktivlarning qiymatini qanday baholash kerakligi bilan bog'liqdir. Bu masala iqtisodiy barqarorlikka doir yondashuvlar orasida turli tafovutlarni yuzaga keltirdi va natijada barqarorlikning ikki asosiy modeli shakllandi.

Birinchisi – kuchsiz barqarorlik modeli bo'lib, unda barqarorlik tabiiy va jamg'arilgan kapitalning umumiy miqdori vaqt o'tishi bilan kamaymasligi orqali ta'minlanadi. Boshqacha aytganda, tabiiy resurslar kamaygan taqdirda ham, bu yo'qotish boshqa kapital turlari hisobidan qoplanishi mumkin, degan yondashuv ustuvor bo'ladi.

Ikkinchisi esa – kuchli barqarorlik modeli bo'lib, u tabiiy kapitalning aynan o'zini saqlab qolishni ustuvor deb hisoblaydi. Bu yondashuvga ko'ra, ayniqsa, qayta tiklanmaydigan resurslarni ekspluatatsiya qilishdan olingan daromadning bir qismini albatta qayta tiklanadigan resurslar qiymatini oshirishga yo'naltirish lozim. Bu modelda tabiiy kapital inson kapitali yoki boshqa resurslar bilan osonlikcha almashtirilishi mumkin emas, degan prinsip mavjud.

Barqaror rivojlanishning ijtimoiy tarkibi esa inson manfaatlariga yo'naltirilgan bo'lib, u ijtimoiy tizimlarning barqarorligi, madaniy xilma-xillikni saqlash va jamiyatda adolat tamoyillarini qaror toptirishga qaratilgan. Bunda ne'matlarning adolatli taqsimlanishi muhim ijtimoiy vazifa sifatida belgilanadi. Inson taraqqiyoti konsepsiyasiga muvofiq, inson rivojlanishning faqat obyekt emas, balki faol subyekt hisoblanadi. Shuning uchun barqaror rivojlanish modeli inson tanlovlarini kengaytirish, hayot faoliyati, qaror qabul qilish va bu qarorlarni amalga oshirishda fuqarolarning bevosita ishtirokini nazarda tutadi.

Ekologik nuqtayi nazardan, barqaror rivojlanish jismoniy va biologik tabiat tizimlarining yaxlitligi, izchilligi va o'z-o'zini tiklash qobiliyatini saqlab qolishga qaratilgan. Bunda biosferaning barqarorligini ta'minlab beruvchi ekotizimlar, ularning turg'unligi va qayta tiklanish salohiyati muhim rol o'ynaydi. Tabiiy resurslarning degradatsiyasi, atrof-muhitning ifloslanishi va biologik xilma-xillikning kamayishi ushbu ekotizimlarning uzoq muddatli barqarorligini jiddiy xavf ostiga qo'yadi.

Barqaror rivojlanishga erishishda iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik komponentlarni muvofiqlashtirish murakkab, ammo zaruriy vazifa hisoblanadi. Bu uch komponent o'rtasida o'zaro ta'sir va uyg'unlikni ta'minlovchi mexanizmlar alohida o'rinni egallaydi. Masalan, iqtisodiy va ijtimoiy yo'nalishlar jamiyatda ichki adolatni ta'minlash, daromadlar tengsizligini kamaytirish va ehtiyojmand qatlamlarga yo'naltirilgan ijtimoiy yordam choralari ko'rishni nazarda tutadi. Iqtisodiy va ekologik komponentlar esa atrof-muhitga iqtisodiy faoliyatdan kelib chiqadigan tashqi ta'sirlarni moliyaviy qiymatga aylantirish va ularni korxonalar hisobotlarida aks ettirish zaruratini ilgari surmoqda. Ijtimoiy va ekologik yondashuvlar esa avlodlararo adolat, kelajak avlod huquqlariga hurmat bilan yondashish, fuqarolik ishtirokini kengaytirish kabi dolzarb tamoyillarni ilgari surmoqda.

Hozirgi kunda dunyoning deyarli barcha mamlakatlarida "yashil iqtisodiyot"ga o'tish va uning barqarorligini ta'minlash eng oliy maqsadlardan biri hisoblanadi. Barqaror rivojlanish maqsadlari har bir inson uchun farovon turmush tarzini yaratishga xizmat qiluvchi iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi. Ushbu maqsadlar BMTga a'zo barcha davlatlar tomonidan 2015–2030-yillarda amalga oshirilishi kun tartibiga kiritilgan.

Barqaror rivojlanish maqsadlari dasturi 17 ta global maqsadni va ular bilan bog'liq 170 ga yaqin vazifani o'z ichiga oladi. Ular quyidagilar:

1. qashshoqlikni yo'qotish;
2. ochlikni tugatish;
3. sog'liq va farovonlik;
4. sifatli ta'lim;

5. gender tengligi;
6. toza suv va sanitariya;
7. arzon va toza energiya;
8. munosib ish o'rinlari yaratish va iqtisodiy o'sish;
9. sanoatlashtirish, innovatsiyalar, infratuzilma;
10. tengsizlikni kamaytirish;
11. barqaror shaharlar va qulay yashash joylarini yaratish;
12. mas'uliyatli iste'mol va ishlab chiqarish;
13. iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish;
14. dengiz ekotizimlarini asrash;
15. quruqlikdagi ekotizimlarni asrash;
16. tinchlik, adolat va samarali boshqaruv;
17. barqaror rivojlanish yo'lida hamkorlik.

O'zbekiston ushbu maqsadlardan 16 tasini milliyalashtirish va amalga oshirish vazifasini o'z oldiga qo'ygan. Respublika hududida dengiz havzalari mavjud bo'lmagani bois, 14-maqsad – dengiz ekotizimlarini asrash – O'zbekiston tomonidan milliyalashtirilmagan.

O'zbekiston 2017-yil 19-aprelda BMTning Nyu-Yorkdagi Bosh Qarorgohida "O'zbekiston-Parij" Bitimini imzoladi¹. O'zbekistonning Parij bitimidagi faol ishtiroki mamlakatimiz uchun quyidagi manfaatlarni ta'minlaydi. Jumladan²:

- Energiya samaradorligi va energiya tejash bo'yicha Davlat dasturlarini amalga oshirishda iqlimiy moliyalashtirish resurslarini (asosan grantlarni) jalb qilish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirish, yer va suv resurslarini boshqarishni yaxshilash, salbiy oqibatlariga (Orol fojiasi, cho'llanish, qurg'oqchilik) qarshi kurashish va boshqa imkoniyatlardan foydalanish zarur (9-modda, 7-band);

- Parij bitimida ishtirok etish investitsiya resurslarini jalb qilish, shuningdek, xalqaro moliyaviy institutlar va donor mamlakatlardan kreditlar olish uchun muhim indikator hisoblanadi;

- Iqlim o'zgarishlarini yumshatish va unga moslashish maqsadida yangi texnologiyalardan foydalanish, innovatsion texnologiyalar sohasida hamkorlikni kengaytirish (10-modda);

- Iqlim o'zgarishiga moslashish sohasidagi hamkorlik mamlakatga iqlimiy zaiflikni kamaytirish va moslashish choralari amalga oshirish imkonini beradi, bu esa milliy manfaatlarni ilgari suradi. Ayniqsa, Orol fojiasi muammosini hal etish nuqtayi nazaridan bu yo'nalish alohida ahamiyat kasb etadi;

- Iqlim o'zgarishi natijasida yetkazilgan zararlar dalillar bilan asoslangan taqdirda, iqlim o'zgarishining salbiy ta'sirlari donorlar tomonidan bartaraf etilishi mumkin;

BMTning Barqaror rivojlanish dasturi doirasida, xususan, barqaror va inklyuziv iqtisodiy o'sish, to'liq bandlik va munosib mehnat sharoitlarini yaratish (8-maqsad) hamda egiluvchan infratuzilma, keng qamrovli va barqaror industrializatsiyani rivojlantirish, innovatsiyalarni rag'batlantirish (9-maqsad) kabi maqsadlar qayd etilgan.

Mamlakatimizda 2017–2021-yillarda amalga oshirilgan Harakatlar strategiyasining qabul qilinishi "yashil iqtisodiyot"ni rivojlantirish barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash omillaridan biri ekanini yana bir bor tasdiqladi. Strategiyada belgilangan vazifalarni bosqichma-bosqich amalga oshirish, jumladan, Parij bitimi bo'yicha majburiyatlarni bajarish maqsadida, 2019-yilning 4-oktyabrida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2019 – 2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4477-son³ qarori qabul qilindi.

Mazkur strategiyaning asosiy maqsadi – mamlakatda amalga oshirilayotgan tuzilmaviy islohotlarga "yashil iqtisodiyot" tamoyillarini chuqur integratsiya qilish orqali barqaror ijtimoiy taraqqiyotni ta'minlash, issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish hamda ekologik barqarorlikni mustahkamlovchi iqtisodiy o'sish modelini shakllantirishdir. Ushbu maqsadga erishish jarayonida "yashil" o'zgarishlar nafaqat ekologik foyda, balki iqtisodiy samaradorlik, raqobatbardoshlik va ijtimoiy barqarorlikni kuchaytirishga xizmat qilishi ko'zda tutiladi.

Strategiyani amaliyotga joriy etish bo'yicha quyidagi ustuvor yo'nalishlar muhim ahamiyat kasb etadi:

- Iqtisodiyotning energiya samaradorligini oshirish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlash maqsadida ilg'or texnologiyalar asosida ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish hamda barqaror moliyaviy mexanizmlarni shakllantirish;

- Davlat investitsiyalari va budjet xarajatlari ustuvorliklarini qayta ko'rib chiqish, bu jarayonga ekologik barqarorlikni ta'minlovchi xalqaro "yashil" standartlar asosida baholovchi mezonlarni joriy etish;

- "Yashil iqtisodiyot" doirasidagi tajriba-sinov loyihalarini amalga oshirishda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini kuchaytirish, moliyaviy rag'batlantirish choralari ko'rish hamda xalqaro moliyaviy institutlar bilan strategik hamkorlikni rivojlantirish;

¹ <https://lex.uz/docs/-3924460>

² https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf

³ <https://lex.uz/docs/-4539502>

- "Yashil iqtisodiyot" uchun zarur bo'lgan inson kapitalini shakllantirish maqsadida ta'lim tizimiga investitsiyalarni kengaytirish, yetakchi xorijiy universitetlar va ilmiy-tadqiqot markazlari bilan hamkorlikda mutaxassislar tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini takomillashtirish;

- Orolbo'yidagi ekologik inqirozning salbiy oqibatlarini bartaraf etishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni ishlab chiqish va ularni izchil amalga oshirish;

- "Yashil iqtisodiyot" bo'yicha xalqaro hamkorlikni kengaytirish, jumladan, ikki va ko'p tomonlama ekologik shartnomalar tuzish orqali barqarorlik tamoyillarini transchegaraviy darajada uyg'unlashtirish.

Uzoq muddatli istiqbolda O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot"ga o'tish strategiyasi quyidagi prinsipial tamoyillarga asoslanadi:

- Barqaror rivojlanishga oid milliy ustuvor yo'nalishlar va maqsadlar bilan muvofiqlikni ta'minlash;

- Resurslardan oqilona foydalanish, barqaror iste'mol va ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish orqali ekologik yuklamalarni kamaytirish;

- Iqtisodiy baholash tizimlariga ekologik va ijtimoiy indikatorlarni integratsiya qilish, jumladan, korxona darajasidagi hisobotlarda ekologik ta'sir ko'rsatkichlarini aks ettirish;

- Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish vazifalariga erishishda "yashil" yondashuv va innovatsion vositalarni ustuvor vosita sifatida qo'llash;

- Iqtisodiyotning asosiy tarmoqlarida raqobatbardoshlikni oshirish, ekologik xavfsiz "yashil" ish o'rinlarini yaratish, aholining turmush farovonligini yuksaltirish va makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash;

- Resurslardan samarali foydalanish bilan bog'liq chora-tadbirlarning investitsiyaviy jozibadorligini oshirish orqali xususiy sektor ishtirokini faollashtirish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqorida belgilangan maqsad va ustuvor vazifalarni izchil amalga oshirish, bir tomondan, milliy iqtisodiyotning ichki salohiyatini to'liq ishga solishga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, barqaror va uzoq muddatli rivojlanish yo'lga chiqish uchun qulay zamin yaratadi. Shu bilan birga, "yashil iqtisodiyot" asosida modernizatsiyalashgan iqtisodiy modelga o'tish orqali nafaqat raqobatbardoshlikni oshirish, balki aholining turmush sifatini yaxshilash, ekologik xavfsizlikni ta'minlash va tabiiy resurslardan foydalanish madaniyatini tubdan o'zgartirish imkoniyati yuzaga keladi.

Milliy iqtisodiyotda "yashil" yondashuvni keng joriy etish, ayniqsa, resurslardan samarali foydalanish va chiqindisiz texnologiyalarni qo'llash orqali ishlab chiqarish zanjirining samaradorligini oshirishga yordam beradi. Bu esa o'z navbatida, tabiiy resurslarni chuqur qayta ishlash imkonini kengaytiradi va yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantiradi. Natijada, eksport hajmining ortishi, mahsulotlarning tarkibiy jihatdan diversifikatsiyalashuvi va ekologik toza mahsulotlar ulushining ko'payishi orqali tashqi bozorlarda milliy kompaniyalarning raqobatbardoshligi mustahkamlanadi.

Shuningdek, "yashil iqtisodiyot" konsepsiyasi doirasida amalga oshiriladigan islohotlar, milliy ishlab chiqaruvchilarning xalqaro "yashil standartlar"ga moslashuvchanligini kuchaytiradi. Bu esa, O'zbekistonning jahon bozoriga integratsiyalashuv darajasini oshirish, xorijiy investitsiyalar uchun iqtisodiyotning jozibadorligini ko'paytirish va global ekologik tashabbuslarda faol ishtirok etishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ekologik talablar asosida mahsulot ishlab chiqarish jarayonini yo'lga qo'yish orqali iste'molchilarning sog'lig'i va hayot sifati uchun xavfsiz sharoitlar yaratiladi.

Ekotexnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish, innovatsion yechimlarga asoslangan "yashil" ish o'rinlarini yaratish va ushbu jarayonlarga xususiy sektorni jalb qilish orqali iqtisodiy o'sish sur'atlarini yangi bosqichga olib chiqish mumkin bo'ladi. Natijada, iqtisodiy o'sish faqat raqamlar darajasida emas, balki sifat jihatidan ham barqaror va ekologik jihatdan xavfsiz bo'ladi. Bu esa, uzoq muddatli makroiqtisodiy barqarorlikning tayanch omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Shu nuqtayi nazardan qaralganda, "yashil iqtisodiyot"ni barqarorlashtirish – bu nafaqat ekologik siyosat, balki chuqur iqtisodiy strategiyadir. U milliy iqtisodiyotda yuqori texnologiyali, ekologik xavfsiz va eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirish orqali global raqobatda yutish imkonini beradi. Aynan mana shu yo'l bilan O'zbekiston iqtisodiyoti kelajakda iqlim o'zgarishlariga bardoshli, ekologik jihatdan mas'uliyatli va ijtimoiy jihatdan inklyuziv iqtisodiy modelga ega bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining 2018-yil 2-oktyabrdagi "Parij bitimini (Parij, 2015-yil 12-dekabr) ratifikatsiya qilish to'g'risida"gi O'RQ-491-son Qonuni. <https://lex.uz/docs/-3924460>
2. O.X. Xudoyberganov, M.Usmonov. Yashil iqtisodiyotga o'tishning iqtisodiy mexanizmlari. – T.: Iqtisodiyot, 2022. – 224 b.
3. N. Stern. The Economics of Climate Change: The Stern Review. – Cambridge: Cambridge University Press, 2007. – 692 p.

4. M. Mazzucato. The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths. – London: Anthem Press, 2013. – 272 p.
5. J. Sachs. The Age of Sustainable Development. – New York: Columbia University Press, 2015. – 544 p.
6. M. Yunus. Creating a World Without Poverty: Social Business and the Future of Capitalism. – New York: PublicAffairs, 2008. – 320 p.
7. Ma Jun. China's Green Finance Reform and Green Development. – Beijing: China Finance Publishing House, 2017. – 258 p.
8. United Nations Environment Programme. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. – Nairobi: UNEP, 2011. – 632 p.
9. International Labour Organization. World Employment and Social Outlook 2018: Greening with Jobs. – Geneva: ILO, 2018. – 240 p.
10. OECD. Green Growth Indicators 2019. – Paris: OECD Publishing, 2019. – 160 p.
11. https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>